

Fietsroute Leek - Zuidhorn

Nadere onderbouwing ecologie westelijke variant

DEFINITIEF

Sweco Nederland B.V.

Onderwerp

Projectnummer

Klant

Auteur

Datum

Versie

Documentreferentie

Handelsregister 30129769

Fietsroute Leek-Zuidhorn

51010409

Provincie Groningen

Rietje Klous

21-08-2024

D01

NL24-648800269-100509

Gecontroleerd door

Mervin Rozema

Vrijgegeven door

Rik Jansen

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1 Inleiding	5
2 Huidige situatie en beoogde ontwikkeling plangebied	7
2.1 Ligging plangebied	7
2.2 Vigerende natuurbeleidskaders	8
2.3 Overige planologische kaders	9
2.4 Beoogde ontwikkeling plangebied	10
3 Mogelijke effecten variant West	13
3.1 Areaal	13
3.2 Samenhang	14
3.3 Kwaliteit	16
4 Conclusie	18

Samenvatting

Sweco heeft in opdracht van de provincie Groningen een tracéverkenning en variantenstudie uitgevoerd naar de fietsroute Leek-Zuidhorn. Deze studie bevatte een beknopte onderbouwing van de beoordeling van variant West. De conclusie was dat variant West zeer negatief scoort op het aspect natuur. Voorliggende notitie gaat uitgebreider in op de huidige en beoogde ecologische situatie rondom de westelijke variant en de effecten van het gebruik van het fietspad. Hierin wordt ingegaan op het feit dat variant West in strijd is met de ecologische beleidskaders, waaronder artikel 3.113 (Natuurnetwerk Nederland - natuurgebied) en artikel 3.125 (leefgebieden weidevogels) van de provinciale omgevingsverordening.

Variant West scoort goed op potentieel recreatief gebruik en de gestelde kwaliteitseisen voor deze fietsroute, maar heeft zeer negatieve effecten op natuurlijke aspecten zoals het Natuurnetwerk Nederland, beschermde gebieden, en water en bodem. De aanleg van het fietspad leidt tot het verlies van 7.500 m² aan Natuurnetwerk Nederland en maakt ongeveer 110 hectare minder geschikt of ongeschikt voor weidevogels door verstoring. Variant West heeft een negatief effect op het areaal, samenhang en kwaliteit van het gebied. De variant doorkruist een groot aaneengesloten gebied van openheid en rust, wat leidt tot fragmentatie en versterking van negatieve effecten door verstoring.

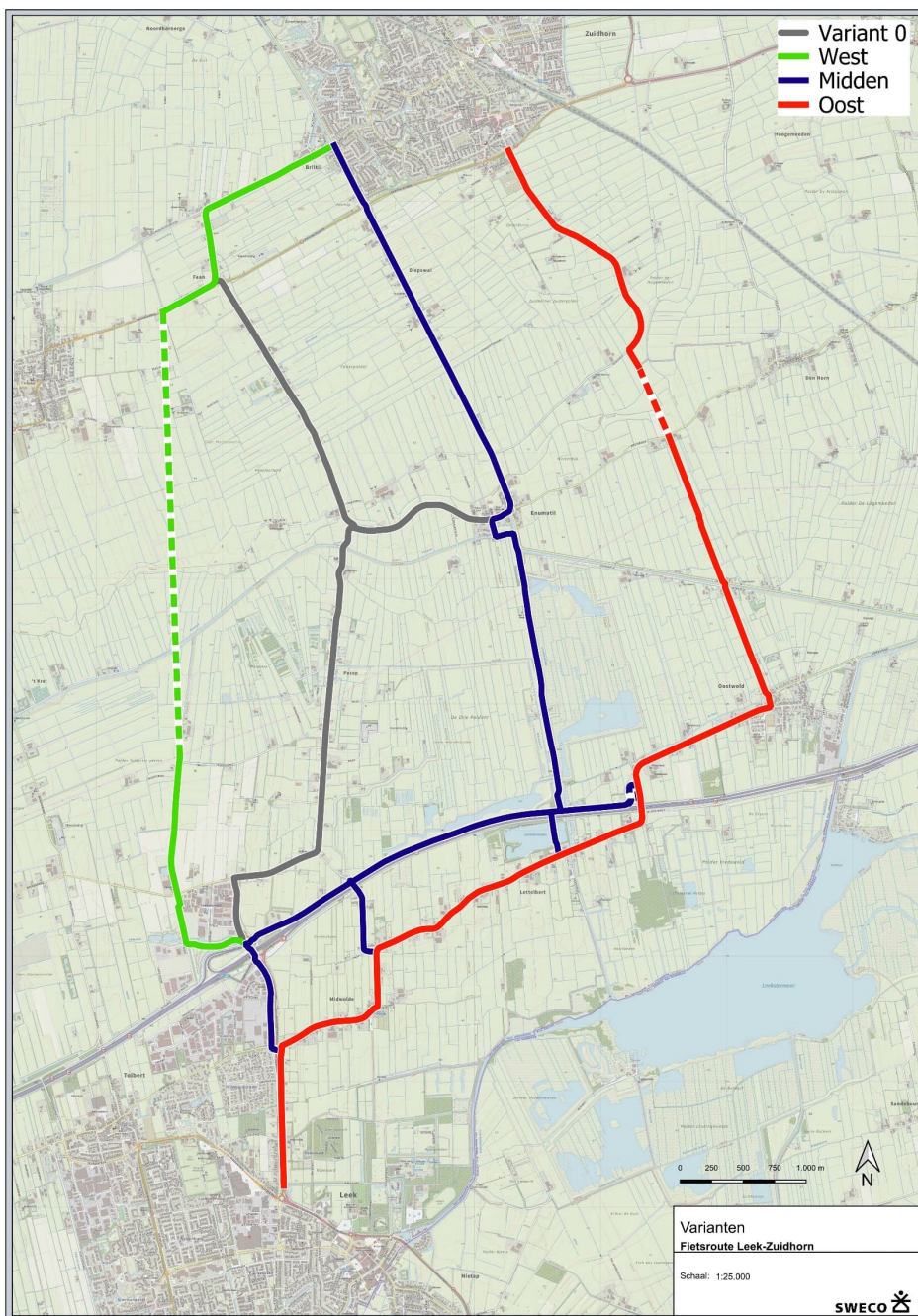
Het plan is ook in strijd met de toekomstige ontwikkelingen om het gebied rondom de Matsloot te vernatten, die bedoeld zijn om de habitat voor weidevogels te verbeteren. De aanleg van het fietspad zou deze toekomstige verbeteringen tenietdoen.

Ook zal in geval van realisatie van variant West sprake zijn van negatieve effecten op beschermde doelsoorten van het gebied. Hiervoor is een omgevingsvergunning flora- en fauna-activiteit nodig waarbij ook een strenge alternatievenafweging wordt gehanteerd.

De conclusie is dat de westelijke variant van de fietsroute Leek-Zuidhorn niet haalbaar is vanwege de strijdigheid met de ecologische beleidskaders en de negatieve impact op het Natuurnetwerk Nederland en de leefgebieden van weidevogels. De compensatie voor het verlies aan deze gebieden is vrijwel onmogelijk vanwege de schaarste aan geschikte gebieden. Er zijn realistische alternatieven voor de aanleg van een veilige fietsverbinding die minder schadelijk zijn voor de ecologie.

1 Inleiding

In mei 2024 heeft Sweco in opdracht van de provincie Groningen en in nauwe samenwerking met de gemeente Westerkwartier een tracéverkenning en variantenstudie opgeleverd voor de fietsroute Leek-Zuidhorn. Er is onderzoek gedaan naar mogelijke varianten voor een eenduidige, verkeersveilige en kwalitatief goede fietsverbinding tussen Zuidhorn en Leek (zie figuur 1.1). Op basis van de multicriteria-analyse is variant Midden-1 aanbevolen als voorkeursvariant om deze fietsverbinding te realiseren.

Figuur 1.1: Onderzochte varianten (deels overlappen de routes van de varianten)

Tijdens de inloopbijeenkomsten in de omgeving is variant West vaak genoemd en ook de gemeenteraad van de gemeente Westerkwartier heeft de wens om de westelijke variant te realiseren. Deze variant is meegenomen in de beoordeling en afgewogen ten opzichte van de huidige situatie. Ondanks dat variant West goed scoort op het potentieel recreatief gebruik en de gestelde kwaliteitseisen van een dergelijke fietsroute, scoort variant West in deze studie zeer negatief op enkele omgevingsaspecten, waaronder natuur (zowel het Natuurnetwerk Nederland als de overige beschermde gebieden) en water en bodem.

De tracéverkenning en variantenstudie bevat een beknopte onderbouwing van de beoordeling van variant West. Deze notitie gaat uitgebreider in op de huidige en beoogde ecologische situatie (en de raakvlakken met water en bodem) rondom de westelijke variant en de effecten van het gebruik van het fietspad binnen de ecologische (beleids)kaders en ambities voor het gebied.

2 Huidige situatie en beoogde ontwikkeling plangebied

2.1 Ligging plangebied

Variant West bestaat voornamelijk uit een te realiseren fietsverbinding van ongeveer 3,5 kilometer tussen de Millinghaweg (N980) en de Traansterweg. Ten noorden en ten zuiden wordt gebruik gemaakt van de bestaande infrastructuur. In de variantenstudie is een 'zoekgebied' aangeduid waarvan de exacte ligging van het tracé niet is vastgesteld (zie figuur 2.1). In het rapport is een rechte lijn gehanteerd, maar bij de daadwerkelijke aanleg van het fietspad wordt uiteraard rekening gehouden met de landschapspatronen. Ondanks dat de exacte ligging niet is bepaald, kan met dit zoekgebied voldoende onderbouwd worden wat de ecologische effecten zijn.

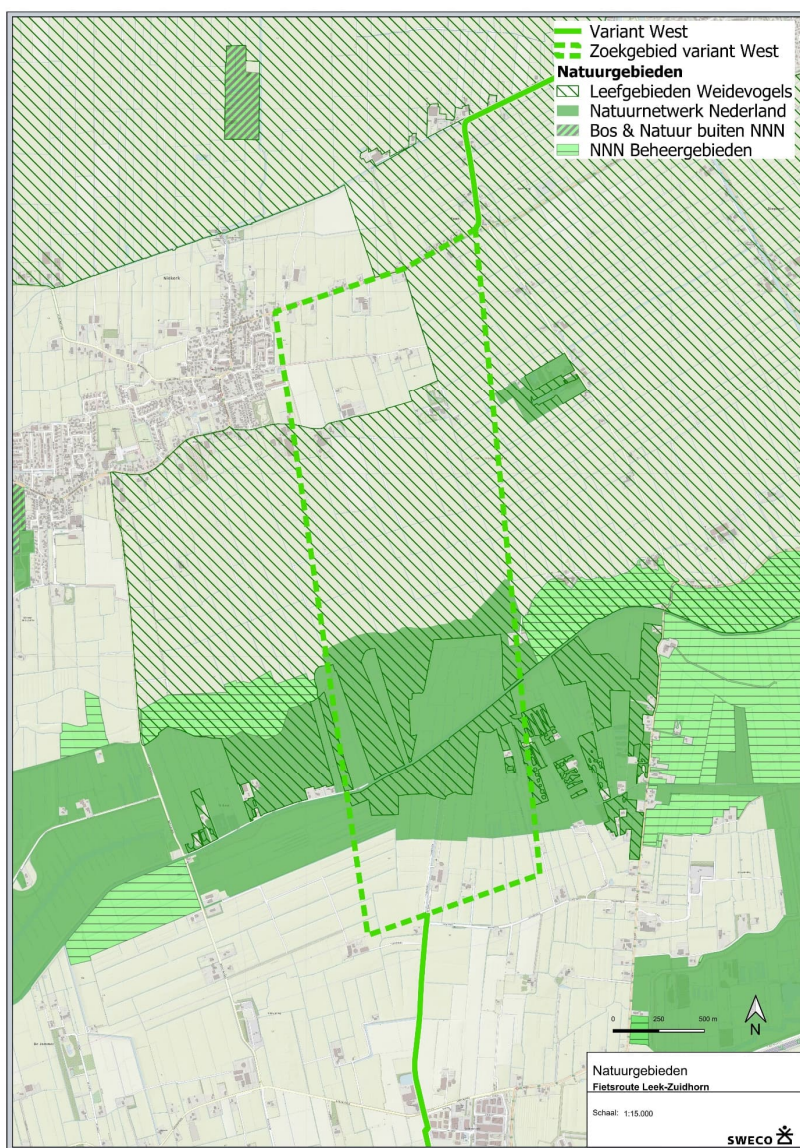

Figuur 2.1: Ligging plangebied

Variant West ligt in een laagveengebied dat voornamelijk als grasland wordt gebruikt. Aan de noord- en zuidzijde van het zoekgebied, aan de Maarsdijk en Traansterweg, zijn enkele agrarische bedrijven gelegen, maar het grootste gedeelte van het zoekgebied is niet openbaar toegankelijk. Het gebied wordt gekruist door de watergang Matsloot, waar deels de weg 't Kret langs ligt. Aan de zuidzijde van de Matsloot liggen meerdere petgaten: stroken of gaten in het landschap die ontstaan zijn door het afgraven van veen.

2.2 Vigerende natuurbeleidskaders

Net als alle andere onderzochte varianten kruisen de routes diverse provinciaal beschermde natuurgebieden. Op onderstaande figuur staan de relevante natuurgebieden weergegeven voor variant West.

Figuur 2.2: Natuurgebieden

Zoals is weergegeven in figuur 2.2 ligt het zoekgebied van variant West in de volgende natuurgebieden met de bijbehorende wet- en regelgeving:

A. Natuurnetwerk Nederland

De begrenzing van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is vastgesteld in de Omgevingsverordening provincie Groningen 2024. Artikel 3.113 (*instructieregel Natuurnetwerk Nederland – natuurgebied*) van de Omgevingsverordening stelt dat ruimtelijke ontwikkelingen (waaronder in dit geval ook fietspaden worden verstaan) in het Natuurnetwerk Nederland alleen gerealiseerd mogen worden als er sprake is:

- a. van een groot openbaar belang en
 1. er geen andere mogelijkheden zijn om in het betreffende openbaar belang te voorzien; en
 2. de negatieve effecten waar mogelijk worden beperkt, terwijl de overblijvende effecten gelijkwaardig in termen van areaal, kwaliteit en samenhang worden gecompenseerd; of
- b. de ingreep kleinschalig van aard is en:
 1. schade als gevolg van de ingreep zoveel mogelijk wordt voorkomen;
 2. resterende schade volledig wordt gecompenseerd; en
 3. er nettowinst optreedt voor de belangrijke kenmerken en waarden in termen van areaal, kwaliteit en samenhang.

Het realiseren van een nieuwe fietsverbinding van 3,5 kilometer wordt niet beschouwd als een kleinschalige ingreep, waardoor sub b van artikel 3.113 niet van toepassing is. Het creëren van een fietsverbinding tussen Zuidhorn en Leek, ter bevordering van de verkeersveiligheid, wordt echter gezien als een groot openbaar belang, zoals bedoeld onder sub a. Uit de tracéverkenning en variantenstudie is echter gebleken dat er wel andere varianten haalbaar zijn om in het openbaar belang te voorzien. Daarnaast moeten de negatieve effecten worden beperkt en dient er compensatie plaats te vinden in termen van areaal, kwaliteit en samenhang. In hoofdstuk 3 wordt aangetoond dat dit niet haalbaar is.

B. Leefgebied weidevogels

Artikel 3.125 (*instructieregel leefgebieden weidevogels*) van de Omgevingsverordening stelt dat bij ruimtelijke ontwikkelingen moet worden voorkomen dat de actuele waarde van het gebied voor weidevogels ernstig wordt geschaad door aantasting van de landschappelijke openheid, door verstoring van vogels of door aantasting van het areaal. Als de schade niet kan worden voorkomen, moet deze elders wordt gecompenseerd. In hoofdstuk 3 wordt aangetoond dat dit niet haalbaar is.

2.3 Overige planologische kaders

In 2018 is het provinciaal inpassingsplan (PIP) Waterberging en Natuur Zuidelijk Westerkwartier vastgesteld voor het gebied. Hierbij zijn de eerdere bestemmingen 'Natuur - Agrarisch' en 'Agrarisch met waarden - Natuur' gewijzigd naar 'Natuur'. Het agrarische gebruik is sindsdien juridisch-planologisch beperkt. Deze natuurbestemming komt volledig overeen met de begrenzing van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) inclusief de NNN-beheergebieden zoals weergegeven in figuur 2.2.

Onder deze natuurbestemming vallen maatregelen gericht op de ontwikkeling van natuurwaarden in combinatie met dagrecreatieve voorzieningen, conform de inrichtingsplannen die zijn vastgesteld door de provincie en het waterschap voor het gebied.

Onder de bestemmingsomschrijving vallen ook voorzieningen voor extensief recreatief en educatief medegebruik, zoals wandel-, ruiters- en fietspaden. Dit impliceert dat fietspaden in dit gebied mogen worden aangelegd, maar alleen voor extensief recreatieve doeleinden. De fietsverbinding van variant West heeft echter als doel om naast recreatief fietsverkeer ook dagelijks woon-werk en woon-school verkeer te faciliteren. Een recreatief fietspad kan tijdens het broedseizoen worden afgesloten (ongeveer van maart tot augustus), maar dit is geen optie voor een utilitair fietspad.

2.4 Beoogde ontwikkeling plangebied

Groningen is een belangrijke weidevogelprovincie. De aantallen gaan echter achteruit. In 2017 is daarom een Actieplan Weidevogels Groningen opgesteld. In 2027 moet de doelstelling (groei van 30% in de kerngebieden en minimaal stabilisatie daarbuiten) behaald zijn. Dit wordt onder andere bereikt door de verbetering van de gebiedsinrichting, met name waar het gaat om openheid (bijvoorbeeld verwijderen ongewenste beplanting), creëren van natte condities (tijdelijke peilverhoging, plas-dras), vervangen van harde beschoeiingen door meer natuurlijke en het tegengaan van ongewenste soorten in natuurgebieden met een weidevogeldoelstelling. Ook voor het plangebied worden deze ontwikkelingen beoogd.

In het plangebied wordt door Prolander de komende jaren, mede door de uitdagingen en ambities voor het weidevogelgebied, verdere invulling gegeven aan de natuurwaarden van het gebied. De werkzaamheden in dit gebied richten zich op het behouden van het contrast tussen het open landschap en het besloten tot halfopen petgatenlandschap. Ook wordt gestreefd naar een verbetering van de weidevogelstand in het weidevogelgebied ten noorden van de Matsloot. De werkzaamheden worden binnen het programma Gebiedsontwikkeling Zuidelijk Westerkwartier (ZWK) uitgevoerd. De beoogde maatregelen zijn als volgt¹:

- Het gehele noordelijke deel wordt verbonden met de boezem. De waterpeilen (hoogte/stand van het water) in de sloten fluctueren hierdoor met de boezem. Zo ontstaan plas-/drassituaties en worden lokaal delen onder water gezet. Hoge grondwaterstanden en het onder water zetten van percelen in het voorjaar is gunstig voor de weidevogels.
- Aan de zuidzijde van de Matsloot wordt de hoeveelheid boezemland uitgebreid. Boezemland is een laaggelegen strook land tussen de boezemkade en het boezemwater dat bij hoge waterstand kan fungeren als ruimte voor extra waterberging. Er wordt een aantal nieuwe petgaten aangelegd. In het verleden is grond opgehoogd aan de zuidzijde van de Matsloot. Dit wordt teruggebracht naar de oorspronkelijke situatie. Zo ontstaan kansen voor de ontwikkeling van soortenrijke graslanden.

¹ Matsloot - Pasop - Gebiedsontwikkeling Zuidelijk Westerkwartier, geraadpleegd op 20-08-2024 via <https://www.zuidelijkwesterkwartier.nl/matsloot/>

Voor het Zuidelijk Westerkwartier is dat een afwisseling van dotterbloemhooilanden, vochtige hooilanden en schrale graslanden en op de hogere gronden kruidenrijk grasland.

- Aan de zuidzijde van het gebied wordt neerslag beter vastgehouden en verdroging tegengegaan. Dit draagt bij aan het lokaal vasthouden van water en de aanvulling van het grondwater.
- Aan de zuidzijde van de Matsloot wordt langs een deel van de oever een natte zone gecreëerd in de vorm van een boezemland. Dit is belangrijk voor de doelen op het gebied van waterkwaliteit.

Over het algemeen wordt het gebied dus natter en zal het gebied een grotere natuurfunctie krijgen. Het doel is om de natuurambities, zoals vochtig weidevogelgrasland, kruiden- en faunarijk grasland en hoog- en laagveenbos, op deze wijze te realiseren.

Figuur 2.3: Werkzaamheden Zuidelijk Westerkwartier nabij mogelijke variant West (bron: Prolander)

In de inrichtingsplannen voor dit gebied wordt wel het idee geopperd voor een mogelijke recreatieve fietsverbinding tussen 't Kret en de Traansterweg. Dit is meer een oost-west verbinding over 't Kret langs de Matsloot met een afbuiging naar het zuiden en een aansluiting op de Traansterweg in plaats van een directe noord-zuid verbinding tussen de Millinghaweg/Maarsdijk en de Traansterweg. Het is echter nog onbekend of dit fietspad gerealiseerd kan worden, mede door de natuurbeleidskaders en te verkrijgen eigendommen.

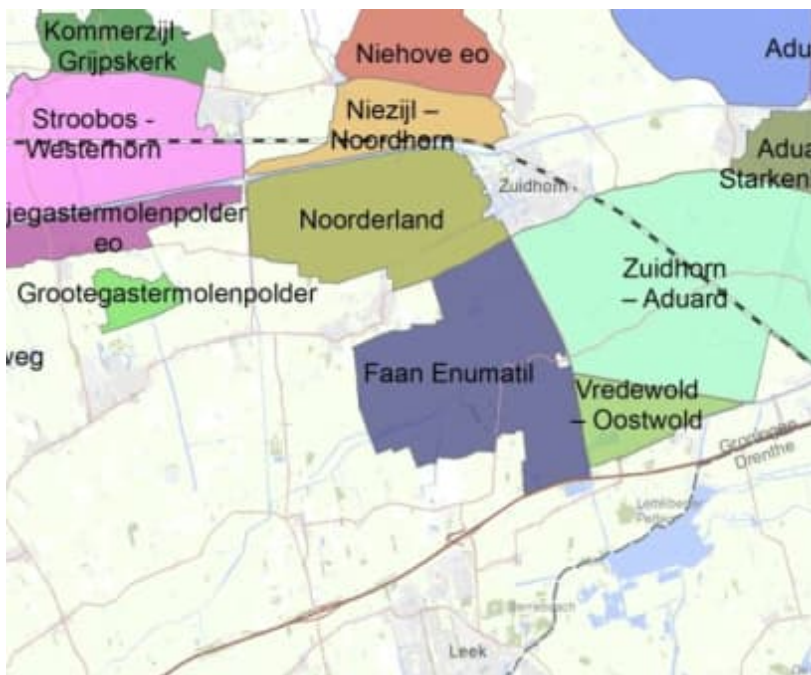
3 Mogelijke effecten variant West

Zoals beschreven in artikel 3.113 en 3.125 van de Omgevingsverordening, moet worden aangetoond dat de negatieve effecten van een ruimtelijke ontwikkeling in het NNN en het leefgebied van weidevogels waar mogelijk moeten worden beperkt, terwijl de overgebleven effecten op het gebied van areaal, kwaliteit en samenhang gelijkwaardig worden gecompenseerd. In deze paragraaf wordt specifiek ingegaan op de verwachte effecten op het gebied van areaal, samenhang en kwaliteit van zowel het NNN als het leefgebied van weidevogels.

3.1 Areaal

In de variantenstudie en tracéverkenning is voor variant West uitgegaan van een vrijliggend fietspad van 2,5 meter brede verharding. Uitgaande van een bermbreedte van twee meter aan weerszijden, is er sprake van een verlies van ongeveer 22.750 m² grasland. Hiervan ligt ongeveer 7.500 m² in het NNN, wat als direct verlies van areaal kan worden beschouwd. Compensatie van dit directe verlies in de nabijheid is vrijwel onhaalbaar.

Uitgaande van de verstoringsafstanden voor broedende weidevogels van 175 meter aan weerszijden van het fietspad² is het totale verlies van potentieel onverstoord broedgebied binnen het gehele weidevogelgebied Faan-Enumatil (zie figuur 3.1) ruim 122 hectare. Een groot deel van dit verlies ligt binnen de planologische begrenzing van het provinciale weidevogelleefgebied. Het verlies van onverstoord leefgebied/broedgebied binnen het weidevogelgebied Faan-Enumatil is ongeveer 110 hectare (zie ook hoofdstuk 3.2). De compensatie van weidevogelleefgebied is vanwege de schaarste aan gebieden met rust, openheid en de juiste habitat vrijwel onmogelijk.

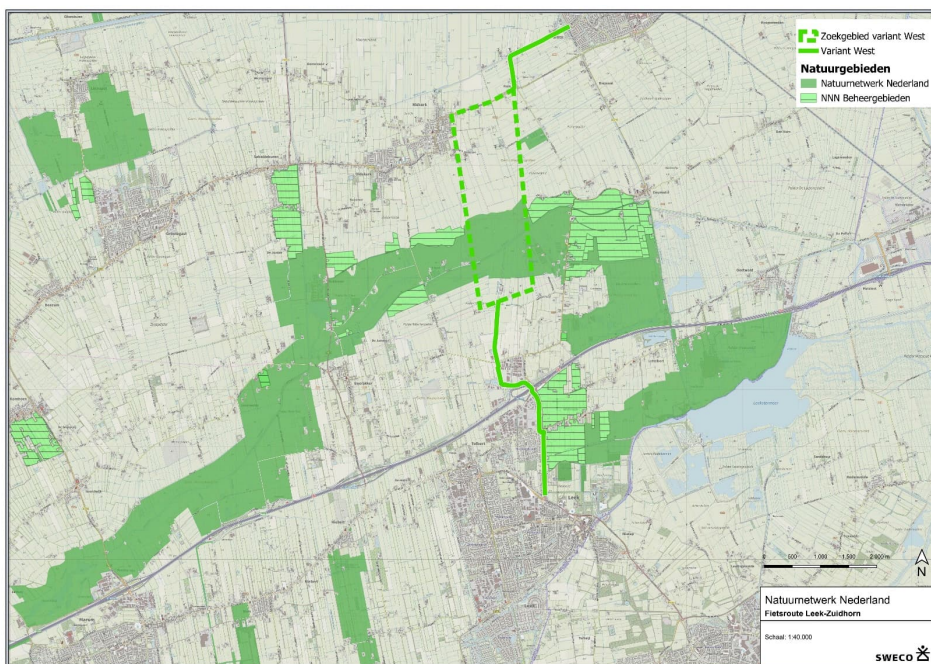
Figuur 3.1: Begrenzing weidevogelgebieden in het Zuidelijk Westerkwartier (bron: A&W 2018)

² Krijgsveld et. al., 2008

3.2 Samenhang

De fietsroute doorkruist het NNN-gebied tussen de Marumerlage en het Leekstermeer (zie figuur 3.2), een keten van natuurgebieden die van oost naar west met elkaar verbonden zijn (de zogenoemde Laagveengordel). De laatste jaren zijn in dit gebied, in het kader van Gebiedsontwikkeling Zuidelijk Westerkwartier, allerlei maatregelen getroffen om de natuurwaarden te versterken. Een fietspad dat deze verbinding doorsnijdt vormt een extra obstakel in de migratie van doelsoorten als de otter en ringslang. Het fietspad heeft daarmee een negatief effect op de samenhang van het NNN-gebied.

De soorten die gebruik maken van het gebied en te maken krijgen met een extra obstakel vallen onder de soortbescherming op grond van de Omgevingswet. De natuurdoelsoorten voor dit gebied zoals otter en ringslang zijn beschermd volgens respectievelijk de Habitatrichtlijn en nationaal. Het is dan ook waarschijnlijk dat voor de aanleg van een fietspad dwars door het NNN een omgevingsvergunning voor een flora- en fauna-activiteit moet worden aangevraagd vanwege verlies van leefgebied en verstoring. In het kader van de Omgevingswet wordt de vraag gesteld of er geen alternatief is. Die alternatievenafweging vanuit de soortenbescherming is nog strenger dan die van de gebiedsbescherming. Om het effect te bepalen is gericht ecologisch onderzoek nodig, maar op het eerste gezicht is al duidelijk het introduceren van een obstakel en verstoring door het nieuwe fietspad een negatief effect zal hebben op deze doelsoorten.

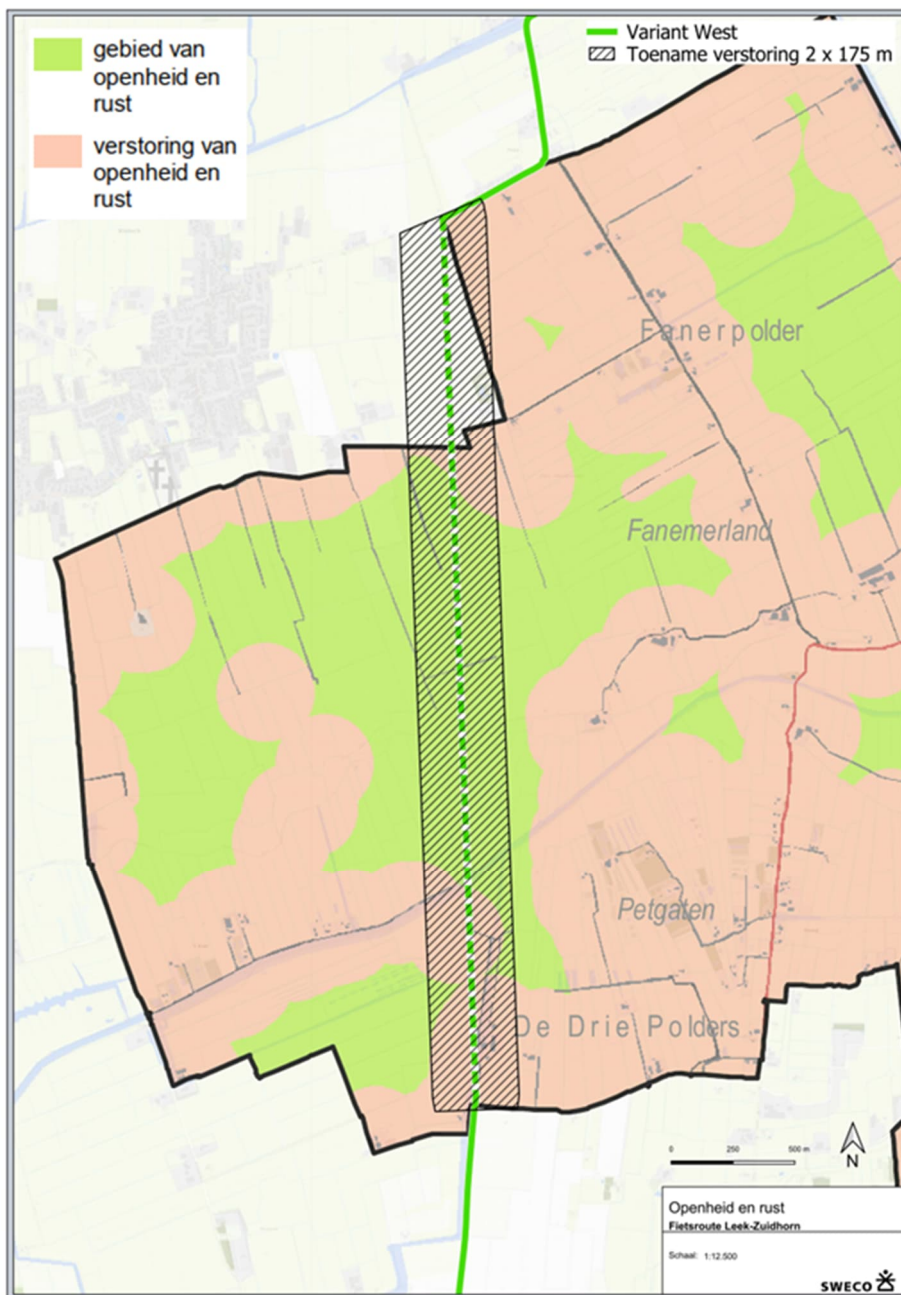

Figuur 3.2: Natuurnetwerk Nederland provincie Groningen

Naast de gevolgen voor de samenhang van het NNN zijn er ook gevolgen voor de samenhang van het weidevogelgebied. Altenburg & Wymenga heeft een analyse uitgevoerd van de weidevogelgebieden in de provincie Groningen³.

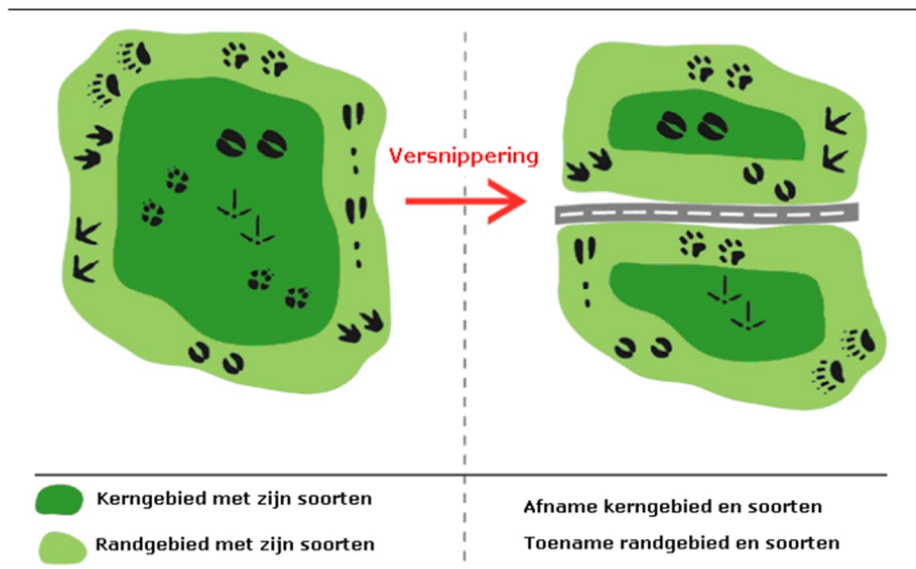
³ E.B. Oosterveld, P. de Hoop, F. Hoekema, R. de Jong (2018). Doorlichting weidevogelgebieden Groningen. A&W-rapport 2453. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Het gebied Faan-Enumatil scoort in dit onderzoek als een van de zes gebieden in de provincie goed op het gebied van ruimtelijke kwaliteit en beheer. Met name op het criterium van openheid en rust scoort het gebied zeer goed, waarbij het oppervlak van onverstoord gebied wordt afgezet tegen het verstoorte oppervlak. In de onderstaande figuur zijn de gebieden te zien die in de huidige situatie verstoord worden door menselijke activiteiten (roze) en de gebieden die onverstoord zijn (groen). Het grootste deel van het gebied dat verstoord zal worden door het fietspad, inclusief de verstoringsafstanden van 175 meter aan beide zijden, bevindt zich in het grootste aaneengesloten groene gebied van openheid en rust. Dit betekent dat een groot deel van het momenteel onverstoorde gebied verstoord wordt door deze fietsroute.

Figuur 3.3: Verstoring weidevogelgebied

Naast de afname van het areaal van onverstoord gebied is er ook sprake van versnippering en een aantasting van de samenhang. Het grootste aaneengesloten niet-verstoord gebied wordt met de fietsroute opgedeeld in twee kleinere niet-verstoorde gebieden, zoals in onderstaande figuur schematisch is weergegeven. De kerngebieden worden kleiner. De twee kleinere gebieden zijn daarnaast gevoeliger voor verstoring omdat ze over een grotere lengte (de randgebieden) raken aan de omgeving.

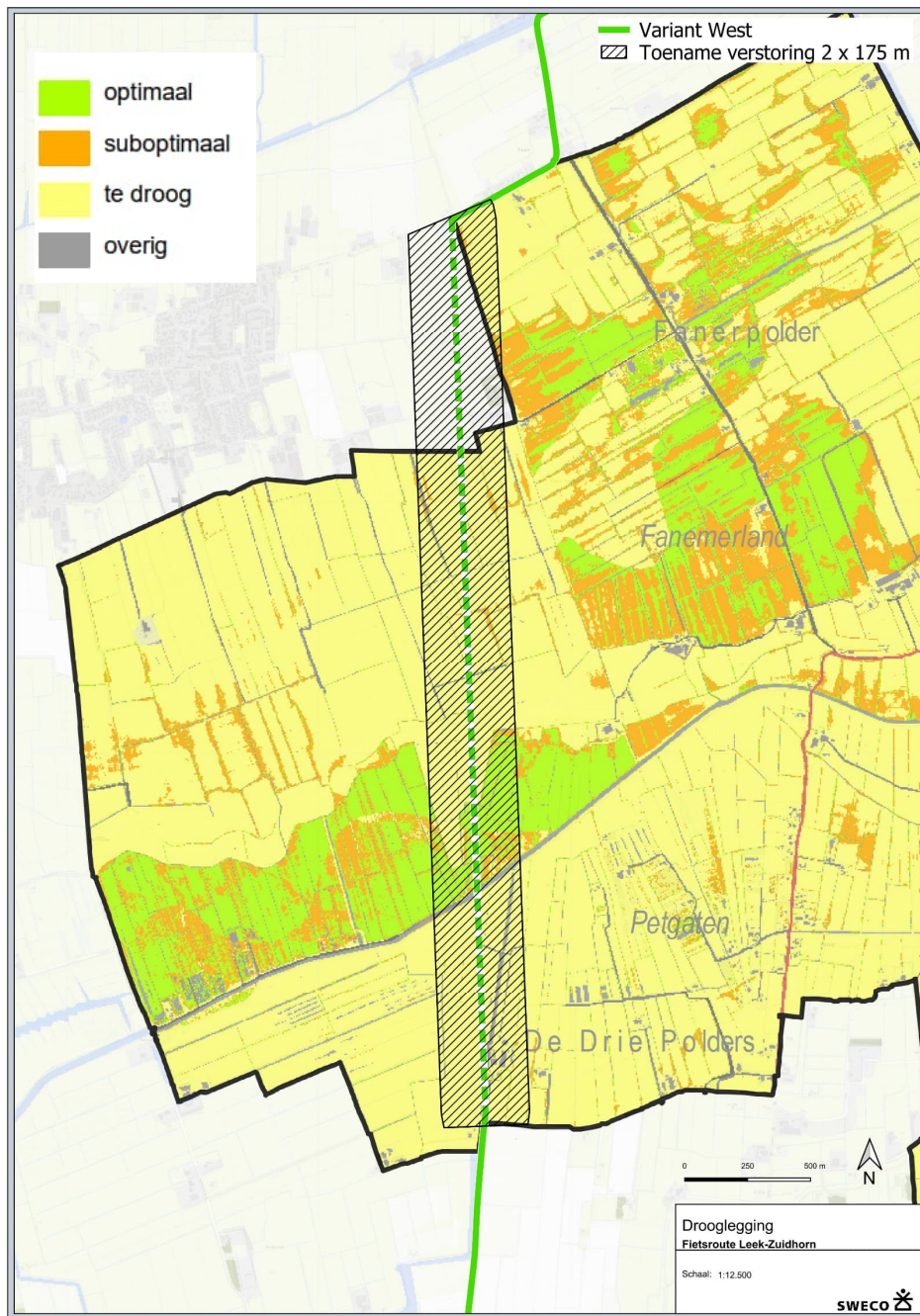

Figuur 3.4: Schematische weergave versnippering en afname kerngebied

3.3 Kwaliteit

Met de voorgenomen ontwikkelingen in het kader van de Gebiedsontwikkeling Zuidelijk Westerkwartier wordt de zone rondom de Matsloot over een groter oppervlak optimaal ingericht voor de weidevogels. Het gebied dat in de huidige situatie aangemerkt is als 'te droog' zal gedeeltelijk worden vernat om een optimale situatie te bieden (zie figuur 3.5). De beoogde ontwikkelingen in het plangebied, zoals in hoofdstuk 2.4 is beschreven, moeten ervoor zorgen dat er een optimale drooglegging wordt gerealiseerd. Een optimale drooglegging is een drooglegging waarbij een vertraagde grasgroei plaatsvindt, een kruiden- en structuurrijke vegetatie kan ontstaan en waarbij het bodemleven makkelijk bereikbaar is voor weidevogels. Deze verbetering van de habitat is echter tegenstrijdig met een te introduceren nieuwe verstoring door de realisatie van variant West. De gewenste kwaliteitsverbetering kan niet (optimaal) worden benut als verstoring optreedt.

Daarnaast dient het fietspad vanwege de veenlagen en de beoogde vernatting met een overhoogte aangelegd te worden, en wordt het als waarschijnlijk beschouwd dat het fietspad in de loop van de tijd zal verzakken. Ook kunnen hogere waterstanden in het gebied ervoor zorgen dat het fietspad op bepaalde momenten van het jaar onbegaanbaar is.

Figuur 3.5: Kwaliteit weidevogelgebied

4 Conclusie

In de tracéverkenning en variantenstudie voor de fietsroute Leek-Zuidhorn is variant West zeer negatief beoordeeld op onder andere de aspecten Natuurnetwerk Nederland en het weidevogelgebied. In deze notitie is een nadere toelichting gegeven op deze beoordeling van variant West. Hierbij zijn de gevolgen van variant West getoetst aan de relevante wetgeving vanuit artikel 3.113 en 3.125 van de provinciale omgevingsverordening en het provinciaal inpassingsplan voor het gebied.

Het provinciaal inpassingsplan voor het Zuidelijk Westerkwartier voorziet niet in de realisatie van een utilitair fietspad van noord naar zuid door het gebied. Daarnaast is het plan in strijd met artikel 3.113 (*instructieregel Natuurnetwerk Nederland - natuurgebied*) en 3.125 (*instructieregel leefgebieden weidevogels*) van de provinciale omgevingsverordening. Ondanks het grote maatschappelijke belang zijn er realistische alternatieven beschikbaar om een veilige fietsverbinding tussen Leek en Zuidhorn te realiseren. Daarnaast heeft het plan zeer negatieve gevolgen voor het areaal, de samenhang en de kwaliteit van het gebied. Er gaat maar liefst 7.500 m² aan areaal van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) verloren en de samenhang van het natuurgebied verslechtert. Ook leidt variant West tot negatieve effecten op beschermde doelsoorten van het gebied. Hiervoor is een omgevingsvergunning flora- en fauna activiteit nodig waarbij een strenge alternatievenafweging wordt gehanteerd.

Bovendien zal ongeveer 110 hectare van het areaal minder geschikt of ongeschikt worden voor weidevogels door verstoring. Het grootste aaneengesloten gebied van openheid en rust zal doorkruist worden door het fietspad. Deze fragmentatie tot kleinere rustgebieden versterkt het negatieve effect van verstoring en dus de samenhang en kwaliteit van het weidevogelgebied.

Tevens is het plan in strijd met de toekomstige ontwikkelingen om het gebied rondom de Matsloot te vernatten. De verstoring die optreedt bij de realisatie van variant West is dan ook strijdig met de beoogde kwaliteitsverbetering van de natuurwaarden.

Vanwege de schaarste aan gebieden met rust, openheid en de juiste habitat is het niet haalbaar om het verlies aan NNN-gebied en weidevogelleefgebied te compenseren.